

O'ZBEKISTON
RESPUBLIKASI
OLY TA'LIM, FAN
VA INNOVATSIYALAR
VAZIRLIGI

TOSHKENT DAVLAT
SHARQSHUNOSLIK
UNIVERSITETI

MARKAZIY OSIYO XALQLARINING ETNO-TARIXIY JARAYONLARI

*"Markaziy Osiyoda etnoturizmni rivojlantirish
imkoniyatlari" ga bag'ishlanadi*

**MAVZUSIDAGI XALQARO
ILMIY KONFERENSIYA**

MATERIALLARI TO'PLAMI
II qism

TOSHKENT - 2024

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK
UNIVERSITETI**

MARKAZIY OSIYO XALQLARINING ETNO-TARIXIY JARAYONLARI

**mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
materiallari**

**“Markaziy Osiyoda etnoturizmni rivojlantirish
imkoniyatlari”ga bag‘ishlanadi**

II QISM

2024-yil 25-oktyabr

TOSHKENT– 2024

UO‘K: 94(575):314.122.6

KBK: 63.3(5):63.5

M-26

Markaziy Osiyo xalqlarining etno-tarixiy jarayonlari (II qism)

[Matn] / prof. A.X. Doniyorovning umumiy tahriri ostida. – T.: “Best-publish” nashriyoti, 2024. – 213 b.

Mazkur to‘plamda “Markaziy Osiyo xalqlarining etno-tarixiy jarayonlari” (“Markaziy Osiyoda etnoturizmni rivojlantirish imkoniyatlari”ga bag‘ishlanadi) mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari jamlangan. Unda Markaziy Osiyo xalqlarining boy madaniy merosi va urf-odatlarini saqlash va ularni asrash etnoturizmni rivojlantirish asoslari, Markaziy Osiyo mintaqasida mavjud tabiiy manzarlalar va qadimiy joylarning etnoturizmni rivojlantirishdagi ahamiyati, Markaziy Osiyo xalqlarining mahalliy taomlari va mehmondo‘stlik an‘analari masalasi, Markaziy Osiyo xalqlari boy madaniy va tarixiy merosini global miqyosda targ‘ib qilishga bag‘ishlangan maqolalar joy olgan. Maqolalar mualliflari sohaning yetakchi mutaxassislari va yosh tadqiqotchilar.

Mas’ul muharrir: t.f.d., professor A.X.Doniyorov

Nashrga tayyorchilar: B.A.Odilov, B.I. Zokirov

Konferensiya materiallari Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti Ilmiy kengashida muhokama etildi va nashrga tavsiya qilindi (26.12.2024-yil, 4-sonli bayonnoma).

ISBN: 978-9910-9076-2-3

© Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti, 2024

© “Best-publish” nashriyoti, 2024

KIRISH

Bugungi tez o'zgaruvchan zamonda mavjud muammolarga zudlik bilan e'tibor qaratish, ularni yechimiga doir doimiy izlanishlar olib borish, yillar davomida o'zgarishsiz qolayotgan ba'zi metodologik yondashuvlarning ma'nan eskirganini hisobga olib, yangi konsepsiyalarni ishlab chiqish, Markaziy Osiyo mintaqasining yillar davomida mushtarak etno-madaniy muhit bo'lganligini ko'rsatib berish, mintaqa davlatlari o'rtasidagi ilmiy aloqalarni mustahkamlash dolzarblashmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirining 2024-yil 20-martdagi 76-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan xalqaro va respublika miqyosida o'tkaziladigan ilmiy va ilmiy texnik tadbirlar rejasida belgilangan tadbirlarni amalga oshirish maqsadida 2024-yilning 25-oktabr kuni Toshkent davlat sharqshunoslik universitetida "Markaziy Osiyo xalqlarining etno-tarixiy jarayonlari" mavzusida xalqaro ilmiy amaliy konferensiya bo'lib o'tdi. **"Markaziy Osiyo xalqlarining etno-tarixiy jarayonlari"** nomli xalqaro ilmiy anjumaning bu galgi yig'ilishi "Markaziy Osiyoda etnoturizmni rivojlantirish imkoniyatlari"ga bag'ishlanib, mazkur konferensiya O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Turizm va sport vazirligi huzuridagi Turizmni rivojlantirish instituti, Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti, O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Tarix instituti, Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik instituti, Temuriylar tarixi davlat muzeyi bilan hamkorlikda tashkil qilindi.

Ushbu konferensiyaning asosiy maqsadi – Markaziy Osiyoda etnoturizmni rivojlantirish, sohada mavjud imkoniyatlarni o'rganish, hamkorlik aloqalarini kengaytirish va kelajakda etnoturizmni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan strategik qadamlarni belgilab olishdan iborat. Shuningdek, konferensiya etnoturizm orqali sayyohlik industriyasini rivojlantirish hamda mahalliy aholini ham jalb qilgan holda barqaror turizmni targ'ibotiga doir amaliy takliflar ishlab chiqishni nazarda tutadi.

Konferensiyaga taqdim qilingan maqolalar mintaqamizning etnoturistik salohiyatini oshirishga doir muammo va yechimlar, etnografik va madaniy merosni saqlash, targ'ib qilish, mintaqaning o'ziga xosligini lokal atributlar asosida tadqiq qilish doir Rishton, Chust, Yangiqo'rg'on va Boysun tumanlari misolida qo'llanilgan tajribalar o'rganish kabi mezonlar asosida tanlandi. Konferensiya materiallari asosida shakllantirilgan ushbu to'plamda sohaning yetakchi olimlari bilan bir qatorda ilm olamiga o'zining ilk tadqiqoti bilan kirib kelayotgan yosh izlanuvchilar, magistrlar va talabalarning maqolalari joy oldi.

Konferensiya yetakchi mutaxassislar bilan yosh tadqiqotchilarning ilmiy muloqot maydoniga aylanib, mahalliy va xorijiy tadqiqotchilarning etnoturizmni ilmiy jihatdan o'rganishga doir eng so'nggi izlanishlari natijalarini aprobatsiyadan o'tkazishda, u bilan keng ommani tanishtirishda muhim vosita bo'ladi degan umiddamiz.

Ushbu konferensiyaga yildan-yilga taniqli xorijlik tadqiqotchilarni taklif etish, shuningdek mavzular va muhokamalar doirasini kengaytirish ko'zda tutilgan. Bu esa mamlakatda olib borilayotgan tadqiqotlarning xorijda ham talabgori bo'lishi, turli grantlar va xalqaro ilmiy hamkorlikni yo'lga qo'yish, tajriba almashuvda muhim hisoblanadi.

T.f.d., prof. A.X.Doniyorov

ТУРКИЙ ҚАБИЛАЛАРНИНГ ЎЗБЕК ХАЛҚИ ЭТНИК ТАРИХИДА ТУТГАН ЎРНИ

Зухра Қ. Шоаслонова

Чирчиқ давлат педагогика университети талабаси

Е-маил манзили: shoaslonovaz@gmail.com

Калит сўзлар: чигил, яғмо, қай, тангут, “панисломизм”, Пантур-кизм, қарлуқ, ўғуз, этнос, советлаштириш, туркий ҳонлик, ҳалифалик, цивилизация, Бейши.

Аннотация: Мазкур мақола Ўрта Осиё ҳудудида қадимдан шаклланиб келаётган туркий қабилаларнинг ўзбек этногенезига қўшган таъсири ҳамда кўчманчи аҳолиларнинг этник аралашув натижасида маҳаллийлашиб кетиши оқибатида яхлит бир этник бирлик-ўзбек халқининг шаклланиши ҳақида маълумот беради.

THE PLACE OF THE TURKISH TRIBES IN THE ETHNIC HISTORY OF THE UZBEK PEOPLE

Zuhra Q. Shoaslonova

The student of Chirchik State Pedagogical University

E-mail address: shoaslonovaz@gmail.com

Key words: Chigil, Yagmo, Kay, Tangut, Pan-Islamism, Panturkism, Qarluq, Oghuz, ethnos, Sovietization, Turkic khanate, caliphate, civilization, Beyshi.

Abstract: This article provides information about the influence of the Turkic tribes that have been forming in Central Asia for a long time on the Uzbek ethnogenesis and the formation of a single ethnic unit - the Uzbek people - as a result of the localization of the nomadic population as a result of ethnic mixing.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi, balki butun Markaziy va O'rta Osiyo mintaqasida eng ko'p tarqalgan etnik jamoalardan biri-o'zbeklar bo'lib, olimlar ularning etnogenezi o'rganishni juda murakkab deya baholaydilar. Ma'lumot berilishicha markaziy osiyo mintaqasining 35 foiz aholisini o'zbeklar tashkil etib ular son jihatidan; O'zbekistonda 37 million, Tojikistonda 1,700 ming, Qirg'izistonda 1 million, Qozog'istonda 600 ming, Turkmanistonda 900 ming kishini tashkil etadi Bundan tashqari, Afg'oniston, Rossiya, hamda Turkiya hududlarida ham ko'plab o'zbek aholisi istiqomat qiladi.

Dastlab o'zbeklar qadimgi Movarounnahr, Xorazm, Yettisuv, hamda Sharqiy Turkiston hududlarida istiqomat qilgan. Ularning asosini qadimgi baqtriyaliklar, sug'diylar, farg'onaliklar, xorazmliklar, sak-massagetlar va qang'liklar kabi etnik birliklar tashkil etgan. Bulardan tashqari

etnogeneznining rivojlanishida o'g'uz, qarluq hamda turkiy qabilalarining ham o'rni alohida e'tiborga molikdir. Tadqiqotchi olimlar tomonidan o'rganilish ishlari olib borilganda Movaraunnahr hududlarida so'nggi bronza davridayoq nomlari qayd etilgan elatlar orasida ilk etnik aralashuv jarayonlari sodir bo'lganligi aniqlashtirildi¹¹⁷. Undan tashqari yurtimiz hududlarida bir necha bosqinchilik harakatlarining olib borilishi ko'plab etnik yangilanishlarga olib keldi. Bularga mo'g'ullar va arablar bosqinini yaqqol misol sifatida olishimiz mumkin. Tarixda hech narsa bejiz bo'lmaydi. Har qanday bosqinchik yurishlari yohud har qanday inqilob yangi sivilizatsiya va yangi tuzumning shakllanishiga olib keladi. Endilikda yurtimiz hududida istiqomat qilgan etnik jamoalarning o'zbek xalqining shakllanishida tutgan o'rni haqida mulohaza yuritamiz.

Sobiq sovet hokimiyati respublikamiz hududida sovetlashtirish siyosatini olib borayotganda o'zbek xalqining shakllanishi va tarkibini o'rganishga ham kirishadilar. Etnograf olim Ahmadali Asqarovning ma'lumot berishich¹¹⁸; sovet olimlarining o'rganilish ishlari zahirida "pan Turkizm" "pan islomizm" va "pan ironizm" kabi tushunchalar paydo bo'la boshladi. Ularning ta'limotiga ko'ra o'rta Osiyo hududida qadimdan faqat turkiy qabilalar yashab kelgan, shuning uchun ham ular tuzgan diyor dastlab Turon keyinchalik esa Turkiston deya atala boshlagan deya hisoblaydilar. Hatto ba'zi olimlar o'zbek xalqining kelib chiqishini Nuh payg'ambarning o'g'li Yosafdan tug'ilgan farzand-Turkdan tarqalgan deb hisoblab "pan islomizm" g'oyasini ilgari suradilar. O'zbek olimlarining ko'pchiligi esa xalqimizning kelib chiqish tarixini Turk xoqonligi davri bilan bog'laydilar. Biz bu qarashlarga albatta qarshi emasmiz ammo o'zbek xalqining shakllanishida turkiy bo'lmagan qavmlarning qatnashganligini va qadimdan shakllanish jarayoni boshlanganligini ham hisobga olishimiz zarur.

O'zbek etnografiyasi, balki butun Turkiy xalqlar tarixini o'rganishda o'rta asr mualliflaridan biri Mahmud Koshg'ariyning "Devoni lug'otit Turk" asari alohida o'rin egallaydi. Mazkur asarda o'zbek qabilalarining qadimiy ajdodlari hisoblangan chigil, yag'mo, tangut, qipchoq va boshqa qabilalar haqida qisqacha ma'lumot berib o'tiladi. Endilikda bu qabilalar haqida ham biroz to'xtalib o'tamiz. Devonda dastlab Tangutlar haqida shunday ma'lumot beriladi: Tangutlar Chin yaqinida yashovchi toifa hisoblanib "ular asli turklar ammo o'zlarini arablar deya da'vo qiladilar deya fikr yuritiladi. Ularning lingvistikasi o'rganilganda, tillarida bir qancha nuqsonlar sezilarli darajada bo'lgan. Olimlar bu qabila juda qadimda yashagan xalqlarning turkiylashib ketgan qismi degan fikrga

¹¹⁷ Ashirov A., Atadjanov Sh.; "ETNOLOGIYA" Toshkent. "IQTISOD-MOLIYA" 2008. B 96-97

¹¹⁸ Asqarov A.; "O'zbek xalqining etnogenezi va etnik tarixi". Toshkent., "Universitet" 2007. B 81-83

keladilar. Bundan tashqari ma'lumotlarga qaraganda Bilgaxonning tangutlarga qarshi jangi qarluqlar va bosmillarga qarshi olib borgan janglaridan oldinroq bo'lib o'tgan. Bundan ko'rinib turibdiki tangutlar eng qadimgi turkiy qabilalardan biri hisoblanadi.

O'zbek etnogenezida alohida o'rin egallagan qabilalardan yana biri Yag'molardir. "Yag'mo" so'zi Tiroz yaqinida joylashgan kichik bir shahar nomidan olingan bo'lib, uning aholisi ham dastlab "yag'molar" yoki "qora yag'molar" deya atala boshlangan. Yag'mo qabilalarining bir qismi Ili daryosi bo'ylarida, bir qismi esa Chigil qabilalari bilan birgalikda hayot kechirganlar. Ularning asosiy mashg'ulotlari savdo-sotiq bo'lib aholining katta qismi savdo-sotiq bilan shug'ullangan. Turkiy qabilalarning shakllanishida yamaklar va yaboqu qabilalarini sanab o'tmaslikning iloji yo'q. Yamak qabilalari ham turkiy qabilalarning shakllanishida jadal ishtirok etib, ular yashagan hududlar Irtish daryosi bo'ylarini ishg'ol etadi. Yamaklar Yaqubu, chigil, qay kabi qabilalar bilan bir davrda yashaganliklari ularning ligvistikasi va toponomikasi orqali aniqlashtirildi. Devonda keltirilgan Yaqobu qabilasi eng katta turkiy qabilalardan biri bo'lib ular egallagan hududlar Qashg'ardan O'zgangacha bo'lgan hududlarni qamrab oladi. Ular nafaqat turkiy qabilalar etnogenezi balki o'zbek xalqining shakllanishiga ham alohida hissa qo'shganlar. Mazkur qabila juda katta hududlarga egalik qilganligini O'zgan hududida joylashgan daryoga Yaqobu nomining berilishidan ham bilib olishimiz mumkin.¹¹⁹

Yuqorida nomi zikr etilgan qabila va elatlar qadimgi davrlarda etnogenezning rivojlanishiga poydevor bo'lgan bo'lsa, ilk o'rta asrlarga kelib Kidariylar Xioniylar, Eftaliylar hamda olimlarning mushohadasiga sabab bo'lgan Turk xoqonligi davlati o'zbek etnosining yanada chuqurroq shakllanishiga sarmoya bo'lib xizmat qildi. Dastlab kirib kelgan qabila Kidariylar, bo'lib, ko'pchilik tadqiqotchilarning fikricha ular eron tillarida so'zlashuvchi xalqlar bo'lgan. Ammo mavjud bo'lgan tarixiy manbalar asosida shuni aytishimiz mumkinki, Xioniylar va eftaliylar turk tilli xalqlar hisoblanganlar. Xitoy tarixchilari, jumladan Beyshining ma'lumotlarida berilishicha kidariy va xioniy qabilalari o'z hukmdorligi davrida Movaraunnahr hududiga bostirib kirayotgan Eron sosoniylariga qarshi chiqib Xuroson chegaralarida qattiq janglar olib borgan. IV asrda Movarounnahr hududida yashovchi yirik turkiy etnoslardan yana bittasi eftaliylar ba'zi manbalarda "xeptal", "eptal", "abdal" nomlar bilan atalgan qabila bo'lgan. Eftaliylar ham xunlardan ajralib chiqqan yirik etnoslardan biri hisoblanadi. Bularning ilk ajdodlari Oltoy va Sayon tog'oldi

¹¹⁹ Mahmud Koshg'ariy "Devonu Lug'otit Turk" III tom, S.M. Mutallibov tarjimasi; "O'ZBEKISTON SSR FANLAR AKADEMIYASI NASHRIYOTI"; Toshkent., 1963. B 458-460

mintaqalarida yashaganlar. Milodiy II-III asrlarda ularning katta bir qismi g'arbga siljib III asr oxiri-IV asrda Volga daryo bo'ylariga, Qora dengiz yaqinidagi cho'llarga va Shimoliy Kavkaz mintaqalariga borib o'rnashgan. G'arbga qarab siljigan xunlar tarkibida abdal, eftal etnonimlari mavjud edi. Xunlar g'arbga ko'chish vaqtida ularning yirik bir guruhi milodiy III asrda janubga, Movarounnaxr xududiga kelib o'rnashgan degan taxminlar ham mavjud. Eftaliylarning ba'zi guruhlar tarixchi –geograf Gardiziyning yozishicha Xurosonda xam yashagan.

Movarounnahrda qolgan eftaliylar shu hududda yashayotgan qang'arlar bilan qo'shilib tub yerli turkiy zabon etnik qatlamga singib ketgan. Bularning avlodlari o'z etnik nomlarini bizgacha saqlab qolganlar. O'zbek va turkman xalqining tarkibida XX asr boshlarigacha abdal etnomini mavjudligi buning dalili bo'la oladi. Abdal etnik guruhi boshqird xalqining ichida xam mavjud bo'lgan.¹²⁰ Eftalitlar yirik davlat tizimini vujudga keltirdilar. Ular O'rta Osiyo, Shimoliy Hindiston, Sharqiy Turkiston, Sharqiy Eronni birlashtirgan ulkan davlatga asos solib, Kushon davlati o'rnida undan ham kattaroq hududlarni birlashtirdilar. Eftalitlar Eronning sosoniylar davlatiga, uning harbiy harakatlariga qarshi tura oldilar hamda sosoniylarning O'rta Sharqdagi hukmronligiga chek qo'yidilar. Eftalitlarning uzoq yillik hukmronliklari davomida madaniy hayotda ham ko'plab yangilanishlar kiritildi. Buxoro, Termiz, Xorazm, Samarqand kabi yirik shaharlar hunarmandchilik, savdo-sotiq va me'morchilikning markazlariga aylandi. Bundan tashqari, davlat hududida dehqonchilikni rivojlantirish uchun bir qancha suv inshootlari qad ko'tardi. Dinga ham alohida e'tibor qaratildi. Aholining endilikda Movarounnahr hududlarida yashab qolishlari etnik aralashuvni yuzaga keltirib, mahalliy etnogenez asosining bir qismiga aylandi.

O'zbek etnogenezining shakllanishida ilk o'rta asrlarda qabilalar birlashuvidan tashkil topgan Turk xoqonligi ham alohida o'rin egallaydi. Turk atamasining ilk marotaba tilga olinishi 542 yilga to'g'ri keladi. Turli manbalarda turklar "turk el", "turk", "turkash", "tukdus", "tu-kyu", "tuk-yut" kabi nomlar bilan tilga olinadi. Kuchli, baquvvat, botir kabi ma'nolarni anglatuvchi "turk" atamasi dastavval etnik xususiyatga ega bo'lmay balki faqatgina ijtimoiy ma'noga ega bo'lgan. Turklarning kelib chiqishi xususida ko'plab afsonalar mavjuddir. Yuqorida sanab o'tganimizdek, ayrim afsonalarda turklarning kelib chiqishi Nuh paygambarga borib taqalsa, ayrimlarida ular o'n yashar bola va ona bo'ridan tarqalganligi ta'kidlanadi. Yana boshqa bir afsonaga ko'ra, turk qabilasining ajdodlari Oltoyning shimoliy yon bag'irlarida joylashgan So

¹²⁰ G'affurov Bekmurod G'ulomjon o'gli .“O'zbek xalqining etnogenezi” So'ngi ilmiy tadqiqotlar nazariyasi respublika ilmiy uslubiy jurnali; 6-jild, 6-son 2023.

viloyatidan kelib chiqqan bo'lib, bu yerdagi qabila boshlig'i Abanbu ularning ilk yo'l boshchisi bo'lgan. Turk xoqonligining paydo bo'lishi 551-552 yillarga to'g'ri keladi. Turklarning Ashin urug'idan bo'lgan Asan va Tuu turkiy qabilalar ittifoqiga asos soladilar.¹²¹ Aynan shu davrdan boshlab o'rta Osiyo hududlariga yangi chin turkiy qabila ko'chib kela boshlaydi. Turklarning hududimizga bostirib kirishi ijtimoiy ahvolni ham bir muncha o'zgartirib yubordi. Xususan dastlab sug'diylar qo'lida bo'lgan Buyuk ipak yo'lining boshqaruvi endilikda turklar qo'lga o'tdi. Oradan vaqt o'tib Turk xoqonlari orasida ichki ziddiyatlarning kuchayib ketishi davlatni ikki qismga ajralib qolishiga sabab bo'ldi. Ayni shu ahvol xalqning turli xil zug'umlar ostida qolib ketishiga ham sabab bo'ldi. Ammo Turk xoqonligining mahalliy aholi bilan aralashuvi madaniy, ijtimoiy hamda siyosiy sohaga ham o'z ta'sirini ko'rsatmay qolmadi. Aholi bilan birga kirib kelgan din, urf odat yozuv hamda shu kabi madaniy tizimlar mahalliy xalq orasida yangi inqilob hosil qildi¹²². Jumladan Turk xoqonligi davrida me'morchilik, hunarmandchilik, savdo sotiq, va dehqonchilik ishlariga ham aholida e'tibor qaratildi. Madaniy sohalarga ham alohida e'tibor qaratildi. Ayniqsa aholi orasida turkiy yozuvning tarqalishi yangi bir til birligining shakllanishiga asos bo'ldi. Mahalliy aholi Turkiy xoqonlik davriga kelib Vizantiya, Eron Xitoy, kabi yirik davlatlar bilan savdo aloqalarining yaxshilanishiga olib keldi O'rta osiyo aholisi Turkiy xoqonligi tarkibida bo'lishi o'sha davr davlatchilik tarixi, ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy hayot uchun muhim ahamiyatga ega bo'ldi. Avvalo, Turkiy xoqonligi juda katta hududlardagi turkiy qabilalarning birlashuvi va jipslashuviga keng imkoniyatlar yaratib, O'rta Osiyodagi ayrim turkiy xalqlar shakllanishiga asos soldi.

Turk xoqonligi boshqaruvidan so'ng Movaraunnahr hududlariga badaviy qabila-Arablarning kirib kelishi butun Osiyo mintaqasi hududi balki Afrika Yevropa tarixiga ham yangi bir inqilob "islom sivilizatsiyasi" tushunchasini kiritdi. Arablarga qadar bo'lgan davrlarda o'rta osiyo hududlarda zardushtiylik, buddaviylik, moniylik kabi dinlar hukm surgan bo'lsa VIII asr boshlariga kelib, mintaqamiz hududlarida ham yakka xudolikka asoslangan yangi din-Islom beshigining paydo bo'lishi ijtimoiy, siyosiy va madaniy hayotga ham tub burilish yasab berdi. Xalifalar tomonidan dinning tez orada tarqatilishi qadimdan saqlanib kelgan animizm, totemizm qarashlarining butunlay yo'q bo'lib ketishiga sabab bo'ldi. Ko'chmanchi arablarning keyinchalik Markaziy Osiyo hududlarida muqim o'rnashib qolishi boshqa turkiy qabilalar kabi o'zbek

¹²¹ Eshov B.J., Odilov A. A. - O'ZBEKISTON TARIXI 1-jild; Toshkent 2013. B 172-175

¹²² Akram Toshtemirov. Discovery and Interpretation of Early Medieval Murals in Central Asia. Web of Semantics: Journal of Interdisciplinary Science. Vol.2. No 6 (2024). P. 380-385

etnogenezinining yangilanishiga ham sabab bo'ldi. Endilikda xalq orasida yangicha diniy qarashlar paydo bo'lib "johiliya davri" ma'rifat davri bilan almashtirildi. Islom dini negizida hokimiyat boshqaruvida ham yangi boshqaruv va qonun tizimlari shakllantirildi. Aholi tabaqasiga bo'lgan qarashlar tenglashtirildi. Ayol hamda erkaklar huquqlari bir qolib solishtirildi. Umuman olganda VII-VIII asrlarda mamlakatimiz hududida sodir bo'lgan bu yangilanish XIX asrgacha hukmdorlik qilgan xonliklar davrida ham o'z qiymatini yo'qotmadi. Hattoki davlat boshqaruvi tizimlari ham islom dini asosida shakllantirildi.

Xulosa qilib aytganda, asrlar davomida bosqinchilik yurishlari va mustamlakachilik tizimi oqibatida ko'chmanchi aholilarning mamlakatimiz hududida o'troqlashib qolishi o'zbek etnogenezinining yaxlit bir holga kelishiga sabab bo'ldi. Tarixchi olim Ahmadali Asqarov ta'kidlaganidek, Xalq biologik hosila emas, balki ijtimoiy uyushmadir. U darhol hosil bo'lmaydi balki, uzoq davom etadigan etnogenetik jarayonlar yig'indisidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. A. Ashirov, Sh. Atadjanov; "ETNOLOGIYA", Toshkent. "IQTISOD-MOLIYA" 2008.
2. A. Asqarov; "O'zbek xalqining etnogenezi va etnik tarixi" Toshkent ., "Universitet" 2007
3. Mahmud Koshg'ariy "Devonu Lug'otit Turk" III tom, S.M. Mutallibov tarjimasini; "O'ZBEKISTON SSR FANLAR AKADEMIYASI NASHRIYOTI"; Toshkent 1963.
4. G'affurov Bekmurod G'ulomjon o'gli "O'zbek xalqining etnogenezi" So'ngi ilmiy tadqiqotlar nazariyasi respublika ilmiy uslubiy jurnali; 6-jild, 6-son 13.06.2023.
5. B.J. Eshov, A. A. Odilov- O'ZBEKISTON TARIXI 1-jild; Toshkent 2013.
6. A.Asqarov. O'zbek xalqi etnogenezi va etnik tarixining ba'zi bir nazariy va ilmiy metodologik asoslari//O'zbekiston tarixi 2002
7. K.Shoniyozov O'zbek xalqining shakllanish jarayoni. Toshkent, 2001
8. O'zbekiston etnologiyasi; yangicha qarashlar va yondashuvlar Toshkent 2004.
9. Markaziy Osiyoda an'anaviy va zamonaviy etnomadaniy jarayonlar 1-qism Toshkent 2005.
10. A.Toshtemirov. Discovery and Interpretation of Early Medieval Murals in Central Asia. Web of Semantics: Journal of Interdisciplinary Science. Vol.2. No 6 (2024).

MUNDARIJA

KIRISH.....	3
-------------	---

MARKAZIY OSIYO XALQLARI ETNOMADANIY MEROSINI GLOBAL MIQYOSDA TARG'IB QILISH

<i>Атаханов Ш.</i> Кирғизистонлик ўзбеклар: муаммолар ва ечимлар (қисқача этноижтимоий таҳлил).....	326
<i>Alimova R.</i> Elchilar Koshg'ar dehqonchiligi xususida.....	337
<i>Nigar R.</i> Erken O'rtaçağ Azerbaycanında konfesyonel durumun bazı meselelerine dair.....	344
<i>Темиров Ф.</i> Садриддин Айнийнинг Ўзбекистонда тарихий-маданий ва маънавий меросни сақлашда тутган ўрни.....	352
<i>Zokirov B., Bakirov B.</i> “Abdullanoma” asarida bazmlar tasviri va ularning ijtimoiy-madaniy ahamiyati.....	357
<i>Abdullayev M.</i> Qoraqalpoq hunarmandchiligi: tadqiqot va tahlil.....	365
<i>Шоаудов А.</i> МарказийОсиё халқлари маданияти масалаларининг архив ҳужжатларида ёритилиши.....	371
<i>Zufarov M.</i> Manbalarda turkiy xalqlarining iste'mol taomlari va ularning antropologiyasi.....	378
<i>Bazarbaev S.</i> Abu Rayhon Beruniyning hayoti va ijodi hamda etnografiyaga qo'shgan hissasi haqida.....	384
<i>Ismoilov A.</i> Qadimgi migratsiyalarning markaziy osiyodagi etnoturizm va urbanizatsion (shaharlashish) jarayonlarga ta'siri.....	387
<i>Abdigapparov O.</i> Shimoliy Surxon voha aholisining an'anaviy turarjoylarida mintaqaviy va etnik xususiyatlar.....	393
<i>To'rayev Sh.</i> Dashti Qipchoqdan kelgan elatlar etnik tarixi (janubiy O'zbekiston misolida).....	399
<i>Jo'rayev B.</i> Markaziy Osiyoga koreyslar migratsiyasi.....	404
<i>Qo'shmonov D.</i> Toshkent viloyati o'zbeklarida juft tanlash an'anasi va uning o'ziga xos “mezon”lari.....	407
<i>Toshtemirova Sh.</i> Etnologiyada gender tadqiqotlar tarixi: feministik yondoshuv va jamiyatdagi jinsiy rollar.....	415
<i>Шоаслонова. З.</i> Туркий қабилаларнинг ўзбек халқи этник тарихида тутган ўрни.....	428

TARIXIY TADQIQOTLARNING UMUMIY MASALALARI

<i>Абдумажид Мадраимов., Аскарый Мадраимов.</i> Тарихчи Гиёсиддин Хондамирнинг Бобуршуносликка қўшган катта ҳиссаси.....	434
<i>Şahbazov T.</i> Azerbaycan seyyahı abduraşit el-bakuvi ve onun “telhisu'l-âsar ve ajaibu'l-meliki'l-kahhar” isimli seyahetnamesi hakkında.....	444
<i>Xaydarov I.</i> Markaziy Osiyo respublikalarning iqtisodiy munosabatlari tarixidan.....	451

Xaydarov I., Turdimuratova M. Tasavvuf allomalari asarlarida davlatchilik boshqaruv g'oyalari va ularning ahamiyati.....	457
Alisher Nasimov. Rossiya imperiyasi tadqiqotchilari tomonidan janubiy viloyatlar aholisining etnik tarkibi va joylashuvi masalasining o'rganilishi.....	462
Tadjiyeva F. Xiva xonligi va usmonlilar imperiyasi: tarixiy aloqalar va o'zaro ta'sirlar.....	467
Xudoynazarov I.B. Usoma ibn munqizning “Kitab al-e'tibar” (كتاب الاء تبار) (XII asr) asarida “o'zbek” atamasi va uning tahlili.....	472
Safayev M. XAEE materiallarini muzeylarda to'planishi (O'zbekiston tarixi davlat muzeyi misolida).....	477
Turdiyev M. O'zbekistonda nomoddiy madaniy merosga nisbatan davlat siyosatining shakillanish bosqichlari (1991-2020-yillar).....	483
Fayzullayev F. Fazlulloh Ibn Ruzbehonning “Suluk al-muluk” asarining tadqiqi va tasnifi.....	490
Abdurasulov Sh. Turkiyada XX asrda Markaziy Osiyo tasavvuf tariqatlari allomalari va ularning ilmiy merosi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar.....	495
Jumaboyev A. O'zbekistonda xitoyshunoslik masalalariga doir.....	500
Raxmonova N. Globallashuv davrida ma'naviy barqarorlikka qarshi tahdidlar.....	506
Tojiboyev M. “Devonu lug'otit turk” asarida toponimlar.....	511
Qahorov K. Mirzo Muhammad Haydarning “Tarixi Rashidiy” asari Markaziy Osiyo tarixiga oid muhim manba.....	516
Elmurodova X. Abdurauf Fitrat qarashlarida ilmga bo'lgan munosabat.....	523
To'xtavaliyeva G. Imom Moturidiy hayotiga nazar va islom diniga qo'shgan hissasi.....	527

MARKAZIY OSIYO XALQLARINING ETNO-TARIXIY JARAYONLARI

**mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
materiallari**

**“Markaziy osiyoda etnoturizmni rivojlantirish
imkoniyatlari”ga bag‘ishlanadi**

2024-yil 25-oktyabr

Muharrir: O.Fozilova
Dizayner-sahifalovchi: U.Raxmatov

Tasdiqnoma №212405. 25.01.2024-y.
«BEST-PUBLISH» nashriyoti

18.04.2024-da nashrga ruxsat etildi. Format 60x84 1/16.
Shartli b.t. 19,5. Hisob. b.t. 20. Times garniturası.
50 nusxa. 104-buyurtma.

100000, Toshkent shahri, Oqtepa ko‘chasi, 49-uy.
Тел.: +998 97 755-99-07; +998 94 673-99-07.
email: best-publish2024@gmail.com